

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ศาลยุติธรรมกับการสร้างหลักนิติธรรมในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

จัดทำโดย นายจีระพัฒน์ พันธุ์ทวี
รหัส ๖๑๐๖๐๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลยุติธรรมกับการสร้างหลักนิติธรรมในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

นายจีระพัฒน์ พันธุ์ทวี^๑

บทนำ

“หลักนิติธรรม” หรือคำในภาษาอังกฤษว่า “Rule of Law” เป็นคำสำคัญที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน หลักนิติธรรมมีความหมายหลากหลายในแต่ละบริบท ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า คือ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียม ในทางบริหารหรือทางปกครอง หลักนิติธรรมถูกนำมาใช้กับการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องกระทำการภายใต้กฎหมายและใช้อำนาจภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้ไว้เท่านั้น ในทางนิติบัญญัติ หลักนิติธรรมหมายถึงการตรากฎหมายที่เป็นธรรม แต่สำหรับศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นองค์กรที่บังคับใช้กฎหมาย หลักนิติธรรมจะถูกนำมาใช้ในเรื่องการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายของศาลจะต้องเป็นธรรม ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับตามสภาวะการณ์ปัจจุบันของสังคมด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สภาพสังคม และวัฒนธรรมถือว่ามีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน การตีความและปรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในยุคสมัยหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับสภาพการศึกษา สุขภาพอนามัย การทำงานและการมีรายได้ของประชาชนในอีกยุคสมัยหนึ่ง การสร้างหลักนิติธรรม ที่ดีในบริบทของศาลยุติธรรมให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบันจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความหมายของหลักนิติธรรมในบริบทต่างๆ

หลักนิติธรรมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในอังกฤษซึ่งใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ในยุคที่มีการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ศาสตราจารย์ เอ. วี. ไดซี (Albert Venn Dicey) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดของอังกฤษได้ให้ความหมายของคำว่า the Rule of law ไว้ว่า ๓ ประการว่า

๑. ไม่มีบุคคลใดจะถูกลงโทษเว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำอันขัดต่อกฎหมาย (No man could be lawfully interfered or punished by the authorities except for breaches of law)

^๑ นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับ ๒ เนติบัณฑิตไทย ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๙

๒. บุคคลทุกคนพึงได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลยุติธรรม (established in the ordinary manner before the courts of land)

๓. ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นใครยอมอยู่ภายใต้กฎหมายของแผ่นดิน และรัฐธรรมนูญเป็นผลของกฎหมายที่มาจากกรรการรับรองสิทธิของศาล (No man is above the law and everyone, whatever his condition or rank is, is subject to the ordinary laws of the land and the result of the ordinary law of the land is constitution.)^๒

ในสหรัฐอเมริกา หลักนิติธรรมถูกนำมาแก้ไขเพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๕ (Fifth Amendment) และต่อมาฉบับที่ ๑๔ (Fourteenth Amendment) เรื่อง Due Process of Law หรือ การทำให้เกิดความสมดุลของกฎหมายในรัฐและปกป้องปัจเจกชน

ศาสตราจารย์ Lon L.Fuller แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้บรรยายถึง The Morality of Law หลักนิติธรรม ๘ ประการ ประกอบด้วย^๓

๑. ทุกคนต้องเคารพกฎหมายที่มีอยู่
๒. กฎหมายต้องประกาศให้ทราบทั่วไป
๓. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง
๔. กฎหมายต้องบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อเลี่ยงการบังคับใช้ที่มีขอบ
๕. กฎหมายต้องเลี่ยงความขัดแย้งกันเอง
๖. กฎหมายต้องไม่บังคับในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้
๗. กฎหมายต้องยืนยงคงอยู่เพื่อให้หยั่งรากลึก แต่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้
๘. การดำเนินการทุกอย่างของรัฐต้องสอดคล้องทุกประการกับกฎเกณฑ์ที่ประกาศไว้

^๒ LawTeacher. November 2013. Explain The Rule Of Law Public Law Essays. [online].

^๓ ศาสตราจารย์กิตติคุณ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสารบรรยายแนวทางการพัฒนาหลักนิติธรรมในประเทศ : ปัญหาอุปสรรค และหนทางสู่ความสำเร็จ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับประเทศไทย หลักนิติธรรมได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งฉบับพุทธศักราช ๒๕๕๐ และฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๐ (ฉบับปัจจุบัน) โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ หลักนิติธรรมจะอยู่ในหมวดที่ ๑ บททั่วไป มาตรา ๓ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตาม**หลักนิติธรรม** และในหมวดที่ ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๓ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ (๖) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตาม**หลักนิติธรรม**

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติเรื่องหลักนิติธรรมไว้ในสองมาตรา คือ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๒๖

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และ**หลักนิติธรรม** เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไป ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าว ต้องไม่ขัดต่อ**หลักนิติธรรม** ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์พิเศษธานีทร์ กรัยวิเชียร ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้ดังนี้^๔

“หลักนิติธรรม ก็คือ หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่สำคัญในระบบประชาธิปไตยที่เกื้อหนุนศักดิ์ศรี แห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ่มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิทรราชย์ หากมีข้อพิพาทใด ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดและโดยยุติธรรม ตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรม” หรือการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรมเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นเจตนารมณ์สูงสุดของหลักนิติธรรมนั่นเอง

จากแนวคิดเรื่องหลักนิติธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศข้างต้น หลักนิติธรรมจะถูกนำไปปรับใช้ในหลายบริบท โดยตีความอย่างกว้างบ้าง แคบบ้างแล้วแต่ลักษณะสภาพสังคมในแต่ละประเทศและยุคสมัย แต่สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้วางหลักให้ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยทั้งสามฝ่าย คือฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ไม่ว่าจะป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ หรือหน่วยงานของรัฐทั้งหมดต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตลอดจนการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมด้วย

บทบาทของศาลกับการสร้างหลักนิติธรรมในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

ศาลหรือตุลาการ ถือเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยหนึ่งในสามซึ่งถูกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ว่าให้ศาลต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหลักนิติธรรม เมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของศาลยุติธรรมแล้ว ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดี โดยนำข้อเท็จจริงที่พิจารณาได้มาปรับบทกฎหมายที่ออกโดยอำนาจนิติบัญญัติ แนวความคิดการสร้างหลักนิติธรรมโดยศาลยุติธรรมถูกนำมาใช้อย่างช้านานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากหลักนิติธรรมประการที่ ๗ ที่ศาสตราจารย์ Lon L.Fuller ได้ให้ไว้คือ “กฎหมายต้องยืนยงคงอยู่เพื่อให้หยั่งรากลึก แต่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้” ดังนั้น เมื่อบริบทของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป ศาลยุติธรรมในฐานะผู้ใช้กฎหมายก็ย่อมต้องตีความตามตัวบทกฎหมาย ให้เข้ากับสภาวะการณ์ปัจจุบันจึงจะส่งผลให้เกิดความยุติธรรมต่อประชาชนและในสังคมได้

^๔ ศาสตราจารย์พิเศษธานีทร์ กรัยวิเชียร, “หลักนิติธรรม (Rule of Law)” ยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๔, กรุงเทพมหานคร, เอกมัยการพิมพ์และสติเกอร์, น. ๑๖-๑๗

ศาลต่างประเทศ

ในอังกฤษ แนวความคิดเรื่องหลักนิติธรรมถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในศาลยุติธรรม ในคดีเรื่องหนึ่ง ลอร์ดเดนนิ่ง (LORD DENNING) อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยไว้ในคดี *Nothman V. London Borough of Barnet* [1978] 1 All E.R.1234, CA. at page 1246 ว่า “ปัจจุบันในทุกกรณีศาลจะต้องตีความหมายเพื่อที่จะสนับสนุนเจตนารมณ์โดยทั่วไปที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติของกฎหมาย (THE GENERAL LEGISLATIVE PURPOSE UNDERLYING THE PROVISION)...หากการตีความกฎหมายอย่างเคร่งครัด (ตามตัวอักษร) แล้วจะเกิดผลประหลาด หรือเกิดความไม่ยุติธรรม ศาลสามารถและสมควรใช้ดุลพินิจเยียวยาเรื่องนี้โดยเปลี่ยนถ้อยคำที่ปรากฏในตัวกฎหมาย ในกรณีจำเป็น ไปในทางที่รัฐสภาพึงกระทำ ถ้ารัฐสภาตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นจริง” อย่างไรก็ตาม แนวความคิด บางแนวเห็นว่าศาลควรใช้หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย (Justice according to law) โดยถือว่ากฎหมายคือความยุติธรรม แม้กฎหมายนั้นจะก่อให้เกิดผลที่ไม่เป็นธรรมขึ้น ศาลก็ต้องวินิจฉัยไปตามตัวบทกฎหมายนั้น จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการแก้ไขกฎหมายนั้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติเสียก่อน ซึ่งศาสตราจารย์พิเศษธานีกร ภัยวิเชียร ไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้ เพราะถ้าหากกฎหมายขัดหรือแย้งกับความยุติธรรมแล้ว เราควรจะถือความยุติธรรมเป็นสำคัญและมาก่อนกฎหมาย^๕

สหรัฐอเมริกาถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งในรัฐธรรมนูญจะบัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ ศาลจะมีอำนาจหน้าที่แปลความหมายของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งความหมายของกฎหมายที่รัฐสภาบัญญัติ หากกฎหมายใด ๆ ที่ผ่านสภาองเกรสขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ศาลจะตีความว่ากฎหมายภายใต้รัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมายคุ้มครองประชาชนและกฎหมายเป็นตัวแทนของประชาชน^๖ ซึ่งข้อสรุปนี้ไม่ได้หมายความว่าศาลจะมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ ประชาชนต่างหากที่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งศาลและฝ่ายนิติบัญญัติ การตีความกฎหมายจึงต้องคำนึงถึงเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของประชาชนเป็นที่ตั้ง

^๕ ศาสตราจารย์พิเศษธานีกร ภัยวิเชียร, “หลักนิติธรรม (Rule of Law)”, ยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๔, กรุงเทพมหานคร, เอกมัยการพิมพ์และสติเกอร์, น. ๑๕

^๖ Alexander Hamilton, The Judiciary Department, *Federalist No. 78*, [The Federalist Papers](#), McLEAN'S Edition, New York.

มีคำพิพากษาหลายฉบับที่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาพิพากษากลับคำพิพากษาของตัวเอง โดยเห็นว่าหากตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามคำพิพากษาในอดีตที่เคยวินิจฉัยไว้^๓ อาจไม่เป็นธรรมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรองรับไว้อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คำพิพากษาศาลสูงสุด *Brown v. Board of Education* 347 U.S. 483 (1954)^๔ เป็นกรณีศึกษาที่ถูกนำมายกตัวอย่างมากที่สุดคดีหนึ่งถึงการที่ศาลนำบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมาใช้ในการวินิจฉัยคดี คดีเรื่องนี้ Linda Brown ถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมของรัฐแห่งหนึ่งในรัฐแคนซัสซิตี เนื่องจากเป็นคนผิวสีและเป็นนโยบายของคณะกรรมการการศึกษาของรัฐที่แยกโรงเรียนสำหรับเด็กผิวดำและผิวขาว กลุ่มพ่อแม่ในนามของเด็กหญิงจึงฟ้องคดีโดยอ้างว่าการแบ่งแยกเชื้อชาติขัดต่อหลักความเท่าเทียมกันที่ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๔^๕ ศาลแขวง (The District Court) ตัดสินให้คณะกรรมการการศึกษาชนะคดี โดยอ้างคำวินิจฉัยในคดี *Plessy v. Ferguson* 163 U.S. 537 (1896) ที่วินิจฉัยว่ากฎหมายของรัฐที่กำหนดให้ประชาชนผิวขาวและผิวสีแยกกันขึ้นรถไฟคนละขบวน ไม่ถือว่าขัดต่อหลักความเท่าเทียมกัน โจทก์จึงยื่นอุทธรณ์ต่อศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา ศาลสูงสุดตัดสินว่าการแยกคนผิวขาวและคนผิวดำคนละโรงเรียนไม่ถือว่าเท่าเทียมกัน (Separate schools are not equal) และขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจของคำพิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา คือ ในคำพิพากษาศาลจะแสดงผลในการวินิจฉัยคดีค่อนข้างชัดเจน มีการยกแนวคำพิพากษาของศาลในประเด็นที่ศาลได้เคยวางหลักไว้แล้ว (Stare Decisis) และแนวคำพิพากษาใกล้เคียงกันขึ้นมาอธิบายประกอบเปรียบเทียบ ซึ่งมีบางความเห็นว่ายืดเยื้อและทำให้คำพิพากษายาวโดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ศาลจะยึดถือหลักกฎหมายที่ศาลสูงสุดเคยวางไว้แล้วในคดีต่าง ๆ หากศาลต้องการกลับคำพิพากษา ศาลจะต้องอธิบายว่าหลักการที่เคยวางไว้ในคำพิพากษาก่อนหน้ามีปัญหาประการใด และสาเหตุที่ศาลต้องกลับหลักคำพิพากษาในคดี

^๓ หลัก stare decisis เป็นหลักที่ใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law คือ คำพิพากษาของศาลในคดีก่อนจะเป็นบรรทัดฐาน (precedent) ในการตัดสินของคำพิพากษาในคดีถัดไป

^๔ United States Courts, **Supreme Court Landmark**, Available: <http://www.uscourts.gov/about-federal-courts/educational-resources/supreme-court-landmarks>

^๕ “Bill of Rights” Addressing citizenship rights and equal protection of the laws -- Fourteenth Amendment (Amendment XIV)

นี้ (art of overruling) เช่น คดีดังกล่าวเป็นการตัดสินที่ผิดพลาด เป็นหลักการที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัย
 อีกต่อไป เป็นต้น หรือคดีที่ศาลพิพากษาต่างระยะเวลากันนานแล้ว เมื่อข้อกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปหรือ
 สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปศาลก็อาจกลับแนวคำพิพากษาเดิมได้ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่
 ๑๔ ซึ่งศาลสูงสุดเคยวินิจฉัยวางแนวไว้ในสมัยแรกๆว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๔ ดังกล่าวไม่ผูกพันมลรัฐ แต่
 ต่อมาได้กลับคำพิพากษาศาลสูงสุด โดยวินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๔ มีผลผูกพันมลรัฐเฉพาะบางเรื่อง
 เท่านั้น จนต่อมาได้กลับคำพิพากษาศาลสูงสุดอีกครั้งเป็นว่าผูกพันมลรัฐทุกเรื่องเกี่ยวกับคำประกาศสิทธิ
 (Bill of Rights) เป็นต้น^{๑๑}

ศาลยุติธรรมไทย

แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔^{๑๒}

ยุทธศาสตร์ JUSTICE

J	Justice for All	ยึดมั่นการอำนวยความยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม
U	Uplift and Upload Standard	ยกระดับมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล
S	Stronger Specialized Court	เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนาญพิเศษและ ศาลอุทธรณ์คดีชั้นฎีกาพิเศษ
T	Trusted Pillar	เพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรม
I	Innovation	พัฒนานวัตกรรมการอำนวยความยุติธรรมของ ศาลยุติธรรม
C	Collaboration	เร่งบูรณาการเครือข่ายด้านการยุติธรรมทั้ง ภายในประเทศและระหว่างประเทศ
E	Excellence Organization	เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ

^{๑๑} วรณา สุพรรณธรรมา, ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกากับการจัดทำคำวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ, เมษายน 2556, Available:
<http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1835>

^{๑๒} สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔, Available:
<http://www.coj.go.th/home/strategic.html>

การสร้างหลักนิติธรรมโดยการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการคดีค้างนานในศาล

“Justice delayed is justice denied” “justice différée est justice refusée” หรือ “ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม” เป็นภาษิตกฎหมายที่แปลความได้ว่า ถ้ากฎหมายจัดให้มีการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย แต่การเยียวยานั้นมาไม่ทันกาลหรือล่าสมัย ก็ไม่ต่างอะไรกับว่าไม่ได้เยียวยานั้นเอง หลักการนี้ตั้งอยู่บนสิทธิในอันที่จะเข้าถึงการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและสิทธิอื่น ๆ ทำนองเดียวกันที่มีความมุ่งประสงค์เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมให้รวดเร็วขึ้น^{๑๒}

ในมหากฎบัตรของอังกฤษ (Magna Carta) ที่ระบุสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายของประชาชนอันเป็นที่มาของรัฐธรรมนูญอังกฤษได้ระบุถึงเรื่องนี้ไว้ในข้อ ๔๐ ว่า “อันว่าสิทธิที่ดี หรือความยุติธรรมก็ดีนั้น เราจักไม่ขายให้แก่ผู้ใด เราจักไม่เพิกเฉยหรือทำให้ล่าช้าต่อผู้ใด” (To no one will we sell, to no one will we refuse or delay, right or justice) นอกจากนี้ วอร์เรน อี. เบอร์เกอร์ (Warren E. Burger) อดีตประธานศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกา เคยกล่าวว่า

“ศาลทั้งหลายจำเป็นต้องได้รับความเชื่อมั่น เพื่อจะได้ดำรงโครงสร้างแห่งเสรีภาพอันเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสรีชน และความเชื่อมั่นประการนี้...อาจย่อยยับไปด้วยโทษสามประการ คือ การที่ผู้คนเริ่มเชื่อว่า ความไร้ประสิทธิภาพและความล่าช้าจะบั่นทอนคุณค่าของคำพิพากษา แม้เป็นคำพิพากษาอันยุติธรรมก็ตาม ประการหนึ่ง การที่ผู้คนผู้ถูกแสวงหาประโยชน์ในธุรกรรมเล็ก ๆ น้อยตามชีวิตประจำวันเริ่มพากันเชื่อว่า ศาลจะไม่สามารถพิทักษ์สิทธิตามกฎหมายของพวกเขามิให้ถูกทำลายไปด้วยการฉ้อฉลและการเอื้ออ้อมไม่ถึง ประการหนึ่ง การที่ผู้คนเริ่มเชื่อว่า กฎหมายในความหมายอย่างกว้างจะไม่บรรลุหน้าที่เบื้องต้นในอันที่จะคุ้มครองพวกเขาและครอบครัวของพวกเขา ในบ้านของพวกเขาในที่ทำงานของพวกเขา ตลอดจนบนถนนหนทางสาธารณะ อีกประการหนึ่ง”^{๑๓}

ในอดีต ศาลยุติธรรมไทยประสบปัญหาคดีค้างนาน (backlog) เช่นเดียวกับกับศาลยุติธรรมอื่นๆ ทั่วโลก แต่ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ ศาลยุติธรรมได้ดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการคดีด้วยวิธีการต่างๆ

^{๑๒} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ความยุติธรรมล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม, Available at : <https://th.wikipedia.org/wiki/ความยุติธรรมล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม>

^{๑๓} Burger, *What's Wrong With the Courts: The Chief Justice Speaks Out*, U.S. News & World Report (vol. 69, No. 8, Aug. 24, 1970) 68, 71 (address to ABA meeting, Aug. 10, 1970).

"A sense of confidence in the courts is essential to maintain the fabric of ordered liberty for a free people and three things could destroy that confidence and do incalculable damage to society: that people come to believe that inefficiency and delay will drain even a just judgment of its value; that people who have long been exploited in the smaller transactions of daily life come to believe that courts cannot vindicate their legal rights from fraud and over-reaching; that people come to believe the law - in the larger sense - cannot fulfill its primary function to protect them and their families in their homes, at their work, and on the public streets."

เพื่อลดปัญหาคดีค้างพิจารณานานในศาล ในส่วนของศาลฎีกา ได้มีการเร่งรัดคดีค้างนานให้เสร็จในกรอบระยะเวลาที่กำหนด การลดขั้นตอนการประชุมแผนกคดีในศาลฎีกา การจำแนกประเภทคดียุ่งยากซับซ้อนออกจากคดีทั่วไป และการเสริมสร้างประสิทธิภาพของผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาให้แข็งแกร่ง ทั้งในเรื่องการยกร่างและตรวจร่างคำพิพากษา ตลอดจนการปรับปรุงและเร่งรัดในส่วนธุรการที่สนับสนุนการทำคำพิพากษา เช่น งานพิมพ์คำพิพากษาและงานหลังส่งออกคำพิพากษา เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ของศาลยุติธรรม

จากการบริหารจัดการคดีในศาลฎีกาที่มีประสิทธิภาพข้างต้น ศาลฎีกาสามารถลดปริมาณคดีค้างนานในศาลฎีกาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังต่อไปนี้

เดือน / ปี	ค้างมา	รับใหม่	เสร็จไป	คดีเสร็จไปร้อยละ
ม.ค. - ธ.ค. ๒๕๕๗	๒๑,๖๖๗	๑๒,๐๕๐	๑๙,๙๓๘	๕๙.๑๓
ม.ค. - ธ.ค. ๒๕๕๘	๑๓,๗๘๘	๑๑,๕๘๕	๑๕,๘๒๓	๖๒.๓๖ ^{๑๔}
ม.ค. - ธ.ค. ๒๕๕๙	๙,๕๕๑	๙,๘๑๐	๑๑,๓๐๐	๕๘.๓๖ ^{๑๕}
ม.ค. - ธ.ค. ๒๕๖๐	๘,๐๐๐	๙,๒๐๒	๑๐,๐๖๗	๕๘.๕๒
ม.ค. - มี.ค. ๒๕๖๑	๗,๑๑๙	๑,๗๔๕	๑,๘๕๕	รอประมวลผลสิ้นปี

จากภาพรวมผลการดำเนินงานของศาลฎีกา พบว่า ศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการคดีเสร็จไป ในระดับมากกว่าร้อยละ ๕๐ นอกจากนี้ ศาลฎีกาสามารถจัดการคดีค้างพิจารณานานซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของศาลฎีกาได้ ได้แก่

ในปี ๒๕๕๘ ศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการคดีค้างพิจารณานาน คือ คดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๐ ถึงคดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๒ ซึ่งมีจำนวน ๒๖๓ เรื่อง ได้แล้วเสร็จ

ในปี ๒๕๕๙ ศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการคดีค้างพิจารณานาน คือ คดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๓ ถึงคดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๖ ซึ่งมีจำนวน ๑,๑๙๕ เรื่อง ได้แล้วเสร็จ

^{๑๔} สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘, Available at http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2558.pdf

^{๑๕} สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙, Available at http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2559.pdf

ในปี ๒๕๖๐ ศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการคดีค้างพิจารณานาน คือ คดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๗ ถึงคดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๘ ซึ่งมีจำนวน ๑,๐๘๕ เรื่อง ได้แล้วเสร็จ

สำหรับในปี ๒๕๖๑ ศาลฎีกามีเป้าหมายบริหารจัดการคดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๙ ถึงคดีหมายเลขดำปี ๒๕๖๐ ให้แล้วเสร็จ เพื่อให้การพิจารณาคดีในศาลฎีกาเป็นปัจจุบัน แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี อันจะส่งผลให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ปราศจากอคติทั้งปวง อันสอดคล้องกับหลักนิติธรรมได้

การสร้างหลักนิติธรรมโดยคำพิพากษาศาลฎีกา

จากแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมปี ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔ หนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของศาลยุติธรรม คือ J -- Justice for All คือ “ยึดมั่นการอำนวยความสะดวกด้วยหลักนิติธรรม” เมื่ออำนาจหน้าที่หลักของศาลยุติธรรม คือ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี การปรับบทกฎหมายที่จะใช้ในแต่ละคดีจึงต้องอาศัยหลักนิติธรรมในการบังคับใช้ คำพิพากษาศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในยุคหลังๆ จะเห็นได้ชัดว่าศาลฎีกาไม่ได้ตีความตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยดูแต่ลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว แต่ศาลฎีกาจะพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายประกอบสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนบริบททางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไป แล้วนำหลักนิติธรรมไปปรับใช้เพื่อให้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ออกมาอำนวยความสะดวกยุติธรรมต่อสังคมมากที่สุด ผู้เขียนขอยกตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่สร้างหลักนิติธรรมในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๗๐/๒๕๖๐ (ประชุมใหญ่)

คดีนี้ จำเลยกู้เงินจากโจทก์ ๕๐,๐๐๐ บาท ตามหนังสือสัญญากู้เงินสองฉบับ ที่ไม่ได้ระบุนับดอกเบี้ยไว้ โจทก์และจำเลยนำสืบรับกันว่า โจทก์คิดดอกเบี้ยจากจำเลยในอัตราร้อยละ ๕ ต่อเดือน และโจทก์ยังเบิกความด้วยว่า หลังจากทำหนังสือสัญญากู้เงินฉบับที่หนึ่งแล้ว จำเลยชำระดอกเบี้ยให้แก่โจทก์เดือนละ ๒,๕๐๐ บาท เป็นเวลา ๓ เดือน รวมเป็นเงิน ๗,๕๐๐ บาท ดอกเบี้ยที่จำเลยชำระไปดังกล่าว จึงเกิดจากการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๓ ประกอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยยอมตกเป็นโมฆะ ปัญหานี้แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา แต่เป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๒ (๕) ประกอบด้วยมาตรา ๒๔๖ และมาตรา ๒๔๗ (เดิม) การที่จำเลยยอมชำระดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้แก่โจทก์ถือได้ว่าเป็นการชำระหนี้ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๑๑ จำเลยหาอาจจะเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยที่ชำระได้ไม่

แต่ในข้อนี้ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า โจทก์ในฐานะผู้ให้กู้เป็นฝ่ายเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้จากจำเลย เมื่อข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะแล้ว และจำเลยไม่อาจเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยที่ชำระฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายได้ โจทก์ก็ย่อมไม่มีสิทธิได้ดอกเบี้ยดังกล่าวด้วย ต้องนำดอกเบี้ยที่จำเลยชำระให้แก่โจทก์ ๗,๕๐๐ บาท ไปหักเงินต้นตามหนังสือสัญญากู้เงินฉบับที่หนึ่ง คงเหลือหนี้เงินกู้ตามหนังสือสัญญากู้เงินฉบับนี้ ๔๒,๕๐๐ บาท

เรื่องนี้เป็นเรื่องก้ำกึ่ง ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องวินิจฉัยว่า ดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดที่ผู้กู้ยอมชำระสามารถนำไปหักกับต้นเงินกู้ได้หรือไม่ เดิมคำพิพากษาศาลฎีกาวางแนวมาโดยตลอดว่าการที่จำเลยสมยอมชำระดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดให้แก่โจทก์ ถือได้ว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจและฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๐๗ และมาตรา ๔๑๑ จำเลยไม่มีสิทธิจะได้รับดอกเบี้ยที่ชำระไปแล้วคืน จึงนำไปหักออกจากต้นเงินที่ชำระไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๖๔๕/๒๕๕๔, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๖๖/๒๕๕๒)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๔๐๗ บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้ยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สินไม่

มาตรา ๔๑๑ บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้เป็นการอันฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ท่านว่าบุคคลนั้นหาอาจจะเรียกร้องคืนทรัพย์สินได้ไม่

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า การที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเมื่อข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะเพราะเป็นการเรียกเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด หากจำเลยผู้กู้ไม่อาจเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยได้เพราะถือว่าชำระโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย โจทก์ผู้ให้กู้ก็ไม่ควรมีสิทธิได้ดอกเบี้ยดังกล่าว ศาลจึงให้นำดอกเบี้ยที่ชำระไปหักกับหนี้เงินต้นในสัญญากู้ เพราะถ้าหากไม่ให้หักกับหนี้เงินต้นได้ โจทก์ผู้ให้กู้ก็จะได้ประโยชน์จากการชำระดอกเบี้ยที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายอันไม่เป็นธรรมแก่จำเลยประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือ ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่กับวิกฤตเศรษฐกิจ ธนาคารไม่สามารถปล่อยเงินกู้ให้ประชาชนที่ไม่มีหลักประกันเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินการคลังได้ คนจำนวนมากจึงหันไปใช้เงินกู้นอกระบบ ซึ่งมักเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด การชำระดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวจะถือว่าผู้ชำระหนี้ตามอำเภอใจก็คงไม่ถนัดนัก ศาลจึงคำนึงถึงบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ววินิจฉัยตามคำพิพากษาดังกล่าวเพื่อคงหลักนิติธรรมไว้ หรืออย่างกรณีที่ธนาคารระบุดอกเบี้ยไว้ในสัญญาเงินซึ่งเกินอัตราต้องห้ามตามกฎหมาย แล้วลูกหนี้ไป

ชำระเงินในส่วนดอกเบี้ยดังกล่าว ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ธนาคารเป็นเจ้าหนี้สถาบันการเงินจึงย่อมต้องทราบรายละเอียดหลักเกณฑ์รวมถึงอัตราในการเรียกเก็บดอกเบี้ยเป็นอย่างดี ส่วนลูกหนี้นั้นโดยสภาพและข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าจะทราบถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าว การดำเนินการของสถาบันการเงินซึ่งประกอบกิจการอันเป็นที่เชื่อถือของประชาชน ย่อมมีเหตุให้ลูกหนี้เข้าใจและเชื่อโดยสุจริตว่ามีการคิดดอกเบี้ย โดยถูกต้องแล้ว จึงถือไม่ได้ว่าการชำระดอกเบี้ยเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจโดยรู้ยู่ที่ไม่มี ความผูกพันที่จะต้องชำระและเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๐๗ และมาตรา ๔๑๑ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๐๐๐/๒๕๕๓)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๐๐/๒๕๖๐ (ประชุมใหญ่)

จำเลยขับรถบรรทุกสิบล้อเฉี่ยวชนกับรถยนต์อีกคันหนึ่ง จำเลยจึงจอดตัวพ่วงบรรทุกไว้ที่จุดเกิดเหตุ ต่อมา นาย ผ. ขับรถกระบะชนกับรถยนต์อีกคันเป็นเหตุทำให้รถกระบะของ นาย ผ. เสียหลักเหวี่ยงไปชนกับตัวพ่วงบรรทุกอันเป็นเหตุให้ นาย ผ. ถึงแก่ความตาย ผู้ร้องภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของ นาย ผ. จึงใช้สิทธิในฐานะทายาทเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในส่วน of ค่าเสียหายของรถยนต์และค่าขาดรายได้การ ประเด็นที่จำเลยต่อสู้มีว่า ผู้ร้องไม่มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากผู้ร้องไม่ได้เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายเพราะ นาย ผ. มีส่วนประมาทอยู่ด้วย นาย ผ. ไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ผู้ร้องจึงเข้ามาจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๕ (๒) ไม่ได้ ประเด็นนี้ ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์จะช่วยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายในทางแพ่งได้รับความสะดวก รวดเร็วในการได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งเป็นอีกคดีหนึ่ง ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาจะได้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกัน โดยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาดังที่ปรากฏในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๔๘ ความว่า เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทเท่านั้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลยต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเป็นภาระยิ่งขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ต่อเนืองไปได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งเป็นไปโดย

รวดเร็ว รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าวเพื่อลดภาระให้แก่ผู้เสียหาย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ดังนี้ แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีคำอธิบาย คำว่าผู้เสียหายไว้ในมาตรา ๒ (๔) แต่ข้อความตามมาตรา ๔๔/๑ ที่บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้นั้น ย่อมมีความหมายในตัวว่า หมายถึงผู้ที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน จึงมีความหมายที่แตกต่างจากความหมายของผู้เสียหายที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒ (๔) การตีความคำว่า ผู้เสียหายตามมาตรา ๔๔/๑ จึงไม่ต้องถือตามความหมายเช่นเดียวกับมาตรา ๒ (๔) ดังนั้น การพิจารณาว่าผู้ใดจะมีสิทธิยื่นคำร้อง ต้องพิจารณาจากสิทธิในทางแพ่ง ไม่ใช่กรณีที่จะนำความหมายของคำว่า ผู้เสียหายในทางคดีอาญา เช่น เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๕ (๒) มาบังคับใช้ผู้ร้องเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้เสียหาย จึงใช้สิทธิในฐานะทายาทเรียกค่าสินไหมทดแทนส่วนนี้ได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๒ (๔) “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔, ๕, และ ๖

มาตรา ๔๔/๑ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยให้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้อง ตามบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียก ร้องหากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่มีค่าขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอัน เนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่ พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความใน มาตรา ๔๓ แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้

เดิมศาลฎีกาวินิจฉัยมาโดยตลอดว่า ถ้าผู้ยื่นคำร้องมีส่วนประมาทด้วย ศาลจะไม่ถือว่าเป็น ผู้เสียหายโดยนิตินัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒ (๔) ซึ่งผลก็คือ ผู้ร้องไม่มีสิทธิ

ยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๗๙๓/๒๕๕๖, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๑๕/๒๕๕๔)

แต่จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในปี ๒๕๖๐ ได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แท้จริงของมาตรา ๔๔/๑ ว่าต้องการช่วยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายในทางแพ่งอันเกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ สามารถยื่นคำร้องในคดีอาญาได้เลยเพื่อความสะดวกรวดเร็วและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องเป็นคดีใหม่อีก ประกอบกับเหตุผล ท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งเป็นคนละเจตนารมณ์กับคำว่าผู้เสียหายตามมาตรา ๒ (๔) ที่นำเรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัยมาบังคับใช้ ส่วน ผู้ได้รับความเสียหายตามมาตรา ๔๔/๑ จะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่าใดก็เป็นเรื่องที่ต้องนำสืบในชั้นพิจารณาต่อไป จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้บทบัญญัติแห่งกฎหมายจะไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่หากศาลเห็นว่าการตีความกฎหมายแต่เดิมไม่ตรงกับเจตนารมณ์หรือมีบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอันจะเป็นธรรมมากกว่า ศาลก็สามารถปรับบทกฎหมายใหม่ให้ตรงกับเจตนารมณ์ถือเป็นการสร้างหลักนิติธรรมให้แก่สังคมได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๐๕๔/๒๕๕๘

คดีนี้ จำเลยนำไปพิชกระท่อมมาต้ม ประเด็นที่ต้องพิจารณามีว่าการต้มใบพิชกระท่อมจะถือว่าเป็นการ “ผลิต” ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษหรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากอัตราโทษระหว่างการมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติด กับการผลิตยาเสพติดนั้นแตกต่างกันมาก ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ นิยามคำว่า “ผลิต” หมายความว่า เพาะ ปลูก ทำ ผสม ปูรง แปรสภาพ เปลี่ยนรูป หรือสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ และให้หมายถึงการแบ่งบรรจุ หรือรวมบรรจุด้วย ซึ่งการกระทำความผิดฐานผลิตมีอัตราโทษสูงกว่าการมีไว้ในครอบครอง ย่อมต้องมีลักษณะการกระทำที่รุนแรงกว่า การต้มใบพิชกระท่อมของจำเลยเป็นเพียงวิธีการหนึ่งในการเสพ โดยการเปลี่ยนจากการเสพใบสด ๆ มาเป็นการต้มเป็นน้ำเพื่อสะดวกแก่การนำเข้าสู่ร่างกาย ประกอบกับมีปริมาณเล็กน้อย ไม่ปรากฏว่าจำเลยนำน้ำต้มพิชกระท่อมของกลางไปผสมกับยาแก้ไอหรือน้ำอัดลมเพื่อให้เกิดการมึนเมา ประสาทหลอน และเป็นอันตรายต่อบุคคลในสังคม การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นความผิดฐานผลิตยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามฟ้อง คงมีความผิดฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ เท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นว่าศาลไม่ได้ปรับบทกฎหมายแต่เฉพาะเพียงจากลายลักษณ์อักษร แต่ศาลดูสภาพข้อเท็จจริงของสังคมที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน สังคมต่างจังหวัดจะเห็นผู้คนกลุ่มหนึ่งมีพิชกระท่อมและเสพโดยการนำไปต้มก่อน หากตีความตามตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยถือว่าการต้มเป็นการผลิต อันอาจส่งผลให้หลักนิติธรรมถูกระงับกระเทือนได้ ศาลฎีกาจึงพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดและเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำความผิด และตีความตัวบทกฎหมายให้ตรงกับเจตนารมณ์ โดยแบ่งแยกผู้กระทำความผิดที่ต้มใบพิชกระท่อมเพื่อเสพ กับการผู้กระทำความผิดที่ต้มใบพิชกระท่อมผสมกับยาแก้ไอให้ออกฤทธิ์ร้ายแรงออกจากกัน

การสร้างหลักนิติธรรมโดยผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ

นอกเหนือจากการสร้างหลักนิติธรรมโดยคำพิพากษาแล้ว ศาลยุติธรรมในฐานะที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี จะรับรู้ถึงสภาพปัญหาและข้อบกพร่องของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งอาจยังไม่สอดคล้องต่อหลักนิติธรรมอยู่หลายประการ อันส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือและความศรัทธาของประชาชน ในการนี้ศาลยุติธรรมจะสะท้อนให้ฝ่ายนิติบัญญัติเห็นถึงสภาพปัญหาเพื่อนำสู่การแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ยังมีข้อบกพร่องให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ปัญหาयाเสพติดถือว่เป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทย แต่พระราชบัญญัติयाเสพติดที่กำหนดว่าบุคคลใดมีयाเสพติดในแต่ละประเภท ให้ถือเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดว่ามีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ทั้งที่ความเป็นจริงอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้นก่อให้เกิดปัญหาในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ศาลต้องลงโทษจำคุกใน ทุกกรณีอันส่งผลให้เกิด “คนล้นคุก” ตลอดจนอัตราโทษที่เด็ดขาดทำให้ผู้พิพากษาไม่สามารถใช้ดุลพินิจลงโทษให้เหมาะสมกับลักษณะและความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดได้ ศาลยุติธรรมจึงได้มีส่วนร่วมในการยกร่างและผลักดันร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติयाเสพติดให้โทษ (ฉบับที่) พ.ศ... ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ด้วยคะแนนเสียงเอกฉันท์ ๑๙๖ ต่อ ๐ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ และปัจจุบันมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ เป็นพระราชบัญญัติयाเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันประกาศราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐ แล้ว

สาระสำคัญในประเด็นที่แก้ไข คือปรับแก้ไขข้อสันนิษฐานของบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำเพื่อจำหน่ายให้ชัดเจน และแก้ไขอัตราโทษความผิดที่เกี่ยวกับการนำเข้าหรือส่งออกยาเสพติด ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ แก้ไขเรื่องข้อสันนิษฐานเด็ดขาด

มาตรา ๑๕ วรรคสาม มีการยกเลิกข้อความเดิมที่ว่า “การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท ๑ ตามปริมาณดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย” แล้วให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน “การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท ๑ ตามปริมาณดังต่อไปนี้ ให้สันนิษฐานว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย” และมีการแก้ไขมาตรา ๑๗ และ ๒๖ ซึ่งมีเนื้อความทำนองเดียวกัน และแก้ไขมาตรา ๖๕ วรรคสาม และมาตรา ๖๗ ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติที่แก้ไขใหม่ข้างต้น

เหตุผลในการแก้ไขบทบัญญัติส่วนนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติयाเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มีบทบัญญัติบางส่วนที่กำหนดว่าบุคคลใดซึ่งกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ประเภท ๒ ประเภท ๔ และประเภท ๕ โดยมีयाเสพติดให้โทษเกินปริมาณที่กำหนดไว้ ให้ถือเป็นผู้สันนิษฐานว่าผู้นั้นกระทำเพื่อจำหน่ายโดยไม่ได้เปิดโอกาสให้พิจารณาจากพฤติการณ์หรือคำนึงถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำความผิด และไม่ได้ให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการพิสูจน์ความจริงในคดี จึงสมควร

แก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้มีลักษณะเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสพิสูจน์ความจริงได้^{๑๖}

ส่วนที่ ๒ ให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราโทษให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด

มาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง มีการยกเลิกข้อความเดิมที่ว่า “ผู้ใดผลิต นำเข้า หรือส่งออกซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ ๑ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๑๕ ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิตและปรับตั้งแต่หนึ่งล้านบาทถึงห้าล้านบาท” แล้วให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน “ผู้ใดผลิต นำเข้า หรือส่งออกซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ ๑ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๑๕ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งล้านบาทถึงห้าล้านบาท”

มาตรา ๖๕ วรรคสอง มีการยกเลิกข้อความเดิมที่ว่า “ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อจำหน่าย ต้องระวางโทษประหารชีวิต” แล้วให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน “ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อจำหน่าย ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งล้านบาทถึงห้าล้านบาท หรือประหารชีวิต”

เหตุผลในการแก้ไข เนื่องจากการกำหนดอัตราโทษสำหรับความผิดเกี่ยวกับการนำเข้า หรือส่งออกซึ่งยาเสพติดยังไม่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น ในกฎหมายเดิมหากได้ความว่าจำเลยนำเข้า เมทแอมเฟตามีนอันเป็นยาเสพติดประเภท ๑ โดยมีสารบริสุทธิ์มากกว่า ๓๗๕ มิลลิกรัม กฎหมายบัญญัติให้ระวางโทษประหารชีวิตสถานเดียว ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราโทษให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด

การแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายยาเสพติดที่ศาลยุติธรรมมีส่วนร่วมทั้งในการยกร่างและผลักดันให้ สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นับว่าเป็นนิมิตใหม่ที่ทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเดิมที่มีความเข้มงวดเด็ดขาด ไม่มีความยืดหยุ่น ทั้งในแง่ของการพิจารณาการกระทำความผิดและการพิจารณาโทษ ที่ไม่เปิดช่องให้ศาลพิจารณาถึงเจตนาของผู้กระทำผิดอย่างแท้จริง และการกำหนดโทษที่ไม่ได้สัดส่วน เป็นแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เปิดช่องให้ศาลสามารถพิจารณาถึงพฤติการณ์หรือเจตนาที่แท้จริงของผู้กระทำผิด และให้จำเลยมีโอกาสพิสูจน์ความจริงในคดี ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอย่างเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม ทำให้จำเลยสามารถกลับไปใช้ชีวิตอย่างปรกติในสังคมได้เร็วขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้กระทำผิดเองและสังคม อันจะถือว่าเป็นการสร้างหลักนิติธรรมในสภาวะการณ์ปัจจุบันอย่างแท้จริง

^{๑๖} สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, แบบเสนอร่างพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่....) พ.ศ..., พฤษภาคม ๒๕๕๙,

บทสรุป

แม้ว่าหลักนิติธรรมจะมีความหมายหลากหลายในแต่ละบริบท แต่ไม่ว่าจะบังคับใช้กับองค์กรใด หลักนิติธรรมก็เป็นหลักการที่มุ่งสร้างความยุติธรรม ความสงบสุข และความเสมอภาคให้กับสังคม เหมือนกัน ศาลหรือองค์กรตุลาการซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยหนึ่งในสาม และเป็นองค์กรสุดท้ายที่ชี้ขาดข้อพิพาทและดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในสังคม จึงต้องบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังต้องเป็นธรรม ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับตามสภาวะการณ์ปัจจุบันของสังคมด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้ศาลต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหลักนิติธรรม หากศึกษาจากประวัติศาสตร์แนวความคิดการสร้างหลักนิติธรรมของศาลตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทย แต่ถูกนำมาปรับใช้กับศาลยุติธรรมทั่วโลก ในอังกฤษมีแนวความคิดว่า หากการตีความกฎหมายอย่างเคร่งครัด (ตามตัวอักษร) แล้วจะเกิดผลประหลาด หรือเกิดความไม่ยุติธรรมในสถานการณ์ที่เป็นจริง ศาลสามารถและสมควรใช้ดุลพินิจเยียวยาเรื่องดังกล่าว ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาที่เคยพิพากษากลับคำพิพากษาของตนเอง โดยเห็นว่าหากตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามคำพิพากษาในอดีตที่เคยวินิจฉัยไว้ อาจไม่เป็นธรรมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรองรับไว้อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ศาลยุติธรรมไทยได้มีบทบาทในการการสร้างหลักนิติธรรมให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบันอยู่หลายประการ ประการแรก การเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการคดีค่างานในศาลถูกนำมาใช้เพื่อขจัดปัญหาความล่าช้า ตามภาษิตที่ว่า ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม (Justice delayed is justice denied) ทั้งนี้ ศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการปริมาณคดีค่างานได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยภายในเวลาสามปีที่ผ่านมาศาลฎีกาสามารถบริหารจัดการคดีค่างานพิจารณานาน คือ คดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๐ ถึงคดีหมายเลขดำปี ๒๕๕๘ ซึ่งมีจำนวนรวม ๒,๓๔๓ เรื่อง ได้แล้วเสร็จทั้งหมด ประการที่สอง ศาลฎีกาได้สร้างหลักนิติธรรมโดยคำพิพากษาศาลฎีกา ที่วินิจฉัยให้เห็นว่า การตีความและปรับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในยุคสมัยหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในอีกยุคสมัยหนึ่ง เช่น เรื่องการชำระดอกเบี้ยของลูกหนี้เงินกู้นอกระบบ หรือการเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยในคดีอาญา เป็นต้น และนอกเหนือจากการสร้างหลักนิติธรรมโดยคำพิพากษาแล้ว ศาลยุติธรรมในฐานะที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาและข้อบกพร่องของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งอาจยังไม่ตรงกับหลักนิติธรรมอยู่บางส่วน ก็จะสะท้อนให้ฝ่ายนิติบัญญัติเห็นถึงปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ยังมีข้อบกพร่องให้เหมาะสม ดังเช่นการแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายยาเสพติด ทั้งในเรื่องบทสันนิษฐานเด็ดขาด และการใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราโทษ บทบาทของศาลยุติธรรมดังกล่าวทั้งหมดนับว่าเป็นนิมิตใหม่ในการสร้างหลักนิติธรรมให้กับสังคมอย่างแท้จริง สมดังคำกล่าวของศาสตราจารย์ Lon L.Fuller แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ว่า “กฎหมายต้องยืนยงคงอยู่เพื่อให้หยั่งรากลึก แต่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้”

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

ศาสตราจารย์กิตติคุณ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสารบรรยายแนวทางการพัฒนาหลักนิติธรรมในประเทศ : ปัญหา อุปสรรค และหนทางสู่ความสำเร็จ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์พิเศษธานีกร ทรัพย์วิเชียร, “หลักนิติธรรม (Rule of Law)” ยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๔, กรุงเทพมหานคร, เอกมัยการพิมพ์และสติเกอร์, น. ๑๕ – ๑๗

Alexander Hamilton, The Judiciary Department, Federalist No. 78, [The Federalist Papers](#), McLEAN'S Edition, New York.

Burger, What's Wrong With the Courts: The Chief Justice Speaks Out, U.S. News & World Report (vol. 69, No. 8, Aug. 24, 1970) 68, 71 (address to ABA meeting, Aug. 10, 1970).

กฎหมาย ข้อบังคับ และคำวินิจฉัยศาลที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓ วรรคสอง และมาตรา ๒๖

United States Constitution: Fourteenth Amendment (Amendment XIV)

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๐ ประกาศราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๗๐/๒๕๖๐ (ประชุมใหญ่)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๐๐/๒๕๖๐ (ประชุมใหญ่)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๐๕๔/๒๕๕๘

สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

LawTeacher. November 2013. Explain The Rule Of Law Public Law Essays. [online].

United States Courts, Supreme Court Landmark, Available: <http://www.uscourts.gov/about-federal-courts/educational-resources/supreme-court-landmarks>

วรรณาสุพรรณชะริตา, ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกากับการจัดทำคำวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ, เมษายน 2556, Available: <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1835>

สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔, Available: <http://www.coj.go.th/home/strategic.html>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ความยุติธรรมล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม, Available at : <https://th.wikipedia.org/wiki/ความยุติธรรมล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม>

สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘, Available at http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2558.pdf

สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙, Available at http://www.coj.go.th/home/file/Annual_Tha_2559.pdf

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, แบบเสนอร่างพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่....) พ.ศ..., พฤษภาคม ๒๕๕๙, Available: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/d0901